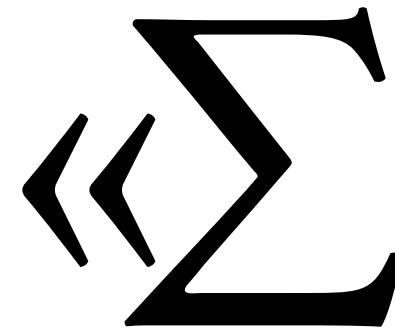

ΑΛΚΗ ΖΕΗ

«Δεν θα άλλαζα ούτε μια αράδα απ' τη ζωή μου»

ΟΤΑΝ ΣΟΥ ΜΙΛΑΕΙ, ΕΙΝΑΙ ΣΑΝ ΝΑ ΦΥΛΛΟΜΕΤΡΑΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ. ΕΖΗΣΕ ΒΑΘΙΑ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΠΕΤΣΙ ΤΗΣ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ, ΤΗΝ ΠΕΙΝΑ, ΤΗΝ ΚΑΤΟΧΗ, ΤΟΝ ΕΜΦΥΛΙΟ, ΤΗ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ, ΤΗΝ ΕΞΟΡΙΑ. ΑΠΟΜΥΘΟΠΟΙΗΣΕ ΙΔΕΟΛΟΓΙΕΣ, ΑΡΝΗΘΗΚΕ ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΠΡΟΒΑΤΟ, ΚΙ ΟΜΩΣ ΜΠΟΡΕΙ ΑΚΟΜΗ ΝΑ ΓΙΝΕΤΑΙ ΠΑΙΔΙ. Η ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΠΟΥ ΜΕ ΤΟΝ «ΜΕΓΑΛΟ ΠΕΡΙΠΑΤΟ ΤΟΥ ΠΕΤΡΟΥ», ΤΗΝ «ΑΡΡΑΒΩΝΙΑΣΤΙΚΙΑ ΤΟΥ ΑΧΙΛΛΕΑ», ΤΟ «ΚΑΠΛΑΝΙ ΤΗΣ ΒΙΤΡΙΝΑΣ» ΚΙ ΕΝΑ ΣΩΡΟ ΑΛΛΑ ΚΡΑΤΗΣΕ ΣΥΝΤΡΟΦΙΑ ΣΕ ΤΟΣΕΣ ΓΕΝΙΕΣ ΕΛΛΗΝΩΝ, ΟΤΑΝ ΑΦΗΓΕΙΤΑΙ ΤΗ ΖΩΗ ΤΗΣ, ΕΙΝΑΙ ΣΥΓΚΛΟΝΙΣΤΙΚΗ.

ΦΩΤΟ: ΣΠΥΡΟΣ ΣΤΑΒΕΡΗΣ

Σας θεωρούσα δυνάστη». Σηκώνει έκπληκτη τα φρύδια. Δεν ήμουν δέκα ακόμη, όταν ο δάσκαλος μας έβαλε να διαβάσουμε τον «Μεγάλο περίπατο του Πέτρου» και να κάνουμε εργασία. Είχα θυμάμαι τσαντιστεί τόσο πολύ, γιατί έπρεπε να αφήσω την αλάνα με τους υπόλοιπους να παίζουν κλέφτες κι αστυνόμους, που όλο παραμιλούσα... «Και ποιος είναι αυτός ο Άλκης που του 'ρθε να γράψει γι' αυτόν τον Πέτρο κι εγώ τώρα πρέπει να τον κάνω περιληψή»; Ήμουν όμως επιμελής μαθήτρια. Και έβαλα μπρος να το διαβάσω. Μαγεύτηκα. Ο Πέτρος μού κρατούσε συντροφιά μέχρι και την ώρα του φαγητού. Τον είχα μαζί μου στο τραπέζι και δεν σήκωνα τα μάτια απ' τις σελίδες, εκνευρίζοντας τη μάνα μου. Τρεις δεκαετίες μετά, έζησα την ίδια ιστορία, ντεζαβού, με τον γιο μου. Μιλάμε για την καλωδιωμένη γενιά των smartphones. «Κι όμως το κερδίσατε το στοίχημα!». Ακόμη και ο εθισμένος έφηβος με την οθόνη, βυθίστηκε στο χαρτί, χρησιμοποιήσε σελιδοδέκτη και περπάτησε με τον Πέτρο στα σκοτεινά μονοπάτια της κατοχής.

Η Άλκη Ζέη γελάει. Θέλω να την αγκαλιάσω. Έχει όμως μια συστολή σαν άνθρωπος, που σε κάνει να κρατιέσαι. Κι είναι λογικό, εγώ την ξέρω μια ζωή, την έχω αγαπήσει κρυφοκοιτάζοντας το «Καπλάνι της βιτρίνας», κάνοντας παρέα με την «Αρραβωνιαστική του Αχιλλέα», επιχειρώντας να γράψω «Με μολύβι φάμπερ νούμερο δύο»... Εκείνη μόλις με γνώρισε! Αυτό που με μαγεύει περισσότερο στη γραφή της είναι μια αυθόρμητη ή εσκεμμένη, δεν ξέρω, παιδική αφελεια στον τρόπο που διηγείται τα πράγματα. Της ζητώ να μου αποκαλύψει το μυστικό της. Πώς μπορείτε να γίνεστε παιδί; «Αγαπώντας τους μικρούς μου ήρωες. Την ώρα που γράφω γίνομαι εγώ η ίδια ο Πέτρος». Πότε γράφετε; «Όταν έχω ανακαλύψει τον εαυτό μου. Και έχω τοποθετηθεί. Δεν γράφω ποτέ για να γράψω. Δεν βιάζομαι. Απ' το ένα βιβλίο στο άλλο έτυχε να περάσουν οι πέντε χρόνια». Κρατάτε σημειώσεις με μολύβι φάμπερ νούμερο δύο; «Πέντε φράσεις σ' ένα μπλοκάκι. Βάζω κάτω μια λέξη και σκέφτομαι πολλά. Θέλω την ώρα που γράφω ένα βιβλίο να το ζω». Με κάτι φλογερά γράμματα σε κάποιον Πυθαγόρα απ' τη Σάμο έγινε η αρχή, όταν ήταν δέκα και μισό. Κρέμομαι απ' το στόμα της, βάζοντάς τη να μου διηγηθεί την πρώτη συγγραφική της απόπειρα. Χαμογελάει. «Τα μεσημέρια κοιμόντουσαν οι γονείς μου και έπρεπε να κάνω ησυχία. Εκεί που καθόμουν μια μέρα στο μαρμάρينو τραπέζι της κουζίνας, ήρθε η Θεοδώρα – η κοπέλα που μας βοηθούσε στο σπίτι – και μου ζήτησε να της γράψω γράμμα στον αρραβωνιαστικό της. Και τι δεν έβαλα μέσα.

Από Πηνελόπη Δέλτα μέχρι κάτι δικά μου διακρίβρεχτα. Τρελάθηκε η Θεοδώρα, πλάνταζε στο κλάμα. Φωνάζει και τις άλλες κοπέλες στην πολυκατοικία, για να διαβάσουμε το γράμμα. Παίρνω και ύφος μελοδραματικό. Με καταχειροκρότησαν. Ήταν οι πρώτες μου θαυμάστριες». Συνεσταλμένο από παιδικά περιγράφεται τον εαυτό σας. «Με τους πολύ δίκους μου ανθρώπους ήμουν εντάξει, αλλά με τους ξένους ήμουν απόμακρη. Σε αντίθεση με τη Λευοίλα, την αδερφή μου, δυο χρόνια μεγαλύτερη». Τη ζηλεύατε τη Λευοίλα για την εξωστρέφειά της; «Εγώ ποτέ. Αυτή ήταν πάντα η ωραία, εκείνη που τραβούσε την προσοχή... Εμένα όμως ζήλευε! Όχι για το γράψιμο. Όταν της έδωσα το «Με μολύβι φάμπερ νούμερο δύο» να το δει, γυρνάει και μου λέει "να ξέρεις πόσο το ζήλευα αυτό το ριγέ μπλουζάκι που φορούσες στο εξώφυλλο!". Γελάω με το ύφος της. Τα παιδικά σας χρόνια πώς ήταν; «Στη Σάμο τα πεύκα έφταναν μέχρι τη θάλασσα», παίρνει βαθιά ανάσα σαν να θέλει να κλείσει μέσα της τον αέρα ελευθερίας απ' τα χρόνια στο νησί. «Το 'χω φυλάξει στη μνήμη μου αυτό το μέρος ως το ωραιότερο της γης. Με τον παππού περνούσαμε υπέροχα, γιατί μας άφηνε ελεύθερες. Μπαίναμε στις βάρκες, παίζαμε, βουτούσαμε, ήμασταν απ' το πρωί μέχρι το βράδυ με τα

«Θέλω να φωνάξω "Δεν ξέρετε τι θα πει πείνα, ούτε κατοχή". Τότε η πείνα... ήταν πείνα! Η μαμά αναγκάστηκε να πουλήσει ό,τι είχε σε χρυσό, για μερικά ψίχουλα. Μέχρι και το πιάνο έδωσαν όταν αρρώστησα, για να μου βρουν με το ζόρι ένα κομμάτι κρότιπουλο. Κι η αδερφή μου ερχόταν επιτόχως και καθόταν απέναντί. Και 'γω δεν μπορούσα να καταπιώ, γιατί δεν έφτανε και για κείνη».

μαγιό, πλάναμε πεταλίνες, καβούρια... Και τα μεσημέρια διαβάζαμε "Δαβίδ Κόπερφιλντ" και "Ολιβερ Τούιστ". Καθόλου δεν μας έλειπαν οι γονείς μας. Μένεμα στη Σάμο μέχρι να αναρρώσει η μαμά, που βρισκόταν σε ανατόριο στην Πάρνηθα. Είχε κολλήσει από μένα ιλαρά, η οποία εξελίχθηκε σε φυματίωση. Όταν έγινε καλά, μετακομίσαμε στο Μαρούσι». Και τα καλοκαίρια μετά, στο Ελληνικό, πώς ήταν; «Το μοίσαμε το Ελληνικό! Έπρεπε να ντυνόμαστε το απόγευμα, να βάζουμε καλτσάκια, να κατεβαίναμε ορισμένη ώρα στη θάλασσα... Και πάντα με μεγάλους». Κρατούσατε ημερολόγιο για τα μυστικά σας; «Ποτέ! Φοβόμουν μην το δει ο πατέρας μου. Κι αργότερα έτρεμα μην μπουν οι Γερμανοί και κάνουν έρευνα... Αλλά για να σας πω την αλήθεια, περισσότερο φοβόμουν τον μπαμπά απ' τους Γερμανούς». Όταν έλεγε "στις οκτώ να έστες σπίτι", παρά πέντε έπρεπε να ήμαστε εκεί. Οι Γερμανοί σήκωναν και κανένα πεντάλεπτο καθυστέρηση. Ο Ζήνων

Ζέης, όμως, όχι». Απ' τον τρόπο που περιγράφει τον πατέρα της στο αυτοβιογραφικό «Φάμπερ» φαίνεται ότι υπήρχε απόσταση. «Δεν τον νιώθαμε καθόλου κοντά μας, γιατί ήταν φοβιτοίαρης. Έτρεμα μην πάμε εκδρομή, μην κάνουμε ποδήλατο, μην γκρεμοτοακιστούμε. Όλα μας τα στερούσε. Και το κουβαλάμε μέσα μας αυτό το "μη". Όποτε βγαίναμε, γυρίζαμε με τον φόβο και την αγωνία». Ενώ η Έλλη Ζέη: «Μας ήθελε ελεύθερες και μας τόνιζε ότι έπρεπε να διεκδικούμε αυτό που θέλουσε. Μας βοηθούσε πάντα στις "συννομοσίες". Εάν κάναμε όμως κάτι που την ενόχλους, πειραζόταν πολύ. Όταν η Λευοίλα άφησε, από πείσμα και μόνο, τη φιλολογία προκειμένου να μπει στην τράπεζα – της είχε μείνει ένα μάθημα για το πτυχίο – η μαμά κόντευε να πεθάνει. Μας έλεγε "ποτέ δεν θέλω να γίνετε τραπεζικό. Γιατί εγώ ξέρω τι σημαίνει". Κι εμείς την κοροιδεύαμε, γιατί όλο κι όλο ένα μήνα είχε κάνει υπάλληλος στην τράπεζα. Στα 19 της γνώρισε τον μπαμπά, που πήγε απόσταση στη Σάμο ως διευθυντής, την ερωτεύτηκε και την παντρεύτηκε. Ήταν πολύ όμορφη γυναίκα και της άρεσε να ντύνεται πάντα ωραία». Το μυαλό μου κάνει εικόνα της υπέροχης, αλαβόστρινης φριγούρας με τα κόκκινα μαλλιά και τα γαλάζια μάτια. Απ' τις πρώτες δημοσιογράφους μόδας της εποχής. «Η Διδώ Σωτηρίου, που παντρεύτηκε τον θείο Πλάτωνα, διηύθυνε τότε το περιοδικό "Γυναίκα" και μια μέρα της λέει "Βρε Έλλη, εσύ είσαι εξεπτηνη γυναίκα, δεν γίνεται να μην κάνεις τίποτα. Θα σε στέλνω στους οίκους ραπτικής, που σου αρέσει, και θα γράφεις για τις επιδείξεις μόδας". Έτσι και έγινε. Η μαμά έγραφε, οι οίκοι την ντύνανε, και είχε τον κόσμο να υπέροχα ρούχα. Τα οποία βέβαια κλέβαμε για να φοράμε κι εμείς».

Η Διδώ Σωτηρίου πώς ήταν; «Ενας σίφονας στη ζωή όλων μας. Αυτή η κονιούλα, λίγο γεματούλα, με την παράξενη μύτη και τα μάτια που βγαζαν σπίνες, ξεσηκωνε όλη την οικογένεια. Αυτή μας έβαλε στην Αντίσταση. Ο μπαμπάς την προειδοποιούσε συχνά, να μην τον ανάβει φωτιές στο σπίτι. Το έλα να δεις γινόταν κάτω από τη μύτη του, όσο έλειπε στην τράπεζα. Όλες είχαν περάσει απ' το σαλόνι μας, Μελίπο Αζιώτη, Καίτη Ζέβγου, Μαρία Σβώλου... Είχαμε και μια θεία που έμεινε στο Ψυχικό –ψηλή, αριστοκρατική, η θεία Ελένη– το τι παρανόμους της κουβίλαρες, μέχρι και τον Μπελογιάννη». Με τον θείο Πλάτωνα πώς γνωρίστηκαν; «Η Διδώ ήξερε τη μαμά από μια κοινή τους φίλη. Και μια μέρα τη ρωτάει αυτή "Θες να σου κάνω συνουκόσιο με τον αδερφό της Έλλης;". "Αμα είναι σαν την Έλλη, τον παίρνω" της απαντάει. Ο θεός Πλάτωνας τη λάτρευε. Κι ενώ ήταν φεμνίστρια, φορούσε ζπι καλό, σκαρφόλωνε στη μοτοκλέτα, ήταν απίστευτη νοικοκυρά. Έφτιαχνε τα σουτζουκάκια της, τα γλυκά της, τους μπακαλαβάδες της». Κι ο θεός Πλάτωνας; «Ο αγαπημένος μου! Στα δύσκολα κούρνιαζε πάντα στην αγκαλιά του. Ήρεμος, γλυκός, ποτέ δεν θύμωνε... Πολύ ωραίος άντρας! Ήταν δίδυμος με τη μαμά. Τον είχα και καθηγητή στα μαθηματικά. Πέντε ανηψιές στο σχολείο και οι πέντε πάτος στην άλγεβρα. Δεν μας χάριζε κάστανο. Ένα βράδυ, παραμονές εξετασέων, έμεινα στο σπίτι τους, προσπαθώντας με τη Διδώ να του κλέψουμε τα θέματα. Φύλλο και φτερό το κάναμε το σπίτι. "Μην κουράζεστε", μας λέει σε κάποια στιγμή ατάραχος, "τα έχω καρφιτοσωμένα μέσα από την πλάτη της πιτζάμας μου" (γέλια). Πόσο καθοριστική στάθηκε η επίδραση της Διδώς Σωτηρίου σ' αυτό που είστε σήμερα; «Με επηρέασε πολύ η οκέψη της, το πνεύμα της. Όταν παντρεύτηκε με τον θείο Πλάτωνα, ήμουν γύρω στα εννιά, και της έγραφα ένα ποίημα. Της το δίνω και μου λέει "ευχαριστώ μικρό". Χαμογέλασε. Τα μάτια της όμως ήταν τόσο θλιμμένα... Που δεν ξανάγραφα ποίηση. Κι όταν κάποτε της είπα ότι γράφω ένα μυθιστόρημα για ένα κοριτσάκι, μια Αγγλίδα που ταξιδεύει με υπερωκεάνιο, γυρνάει και μου λέει "Έχεις γνωρίσει ποτέ Αγγλίδα; Έχεις μπει σε υπερωκεάνιο; Γράψε κοριτσάκι μου για το βαπόρι που σας πηγαυοφέρνει στη Σάμο!". Η συμβουλή που δίνετε εσείς σε επιδοσούς μικρούς συγγραφείς; «Να διαβάζουν». Η «Άνα Καρένινα» με εξώφυλλο του Ιούλιου Βερν! Γέλασα πολύ με τα παραπλανητικά ντύματα που φτιάχνατε ως

μικρές δεσποινίδες για να διαβάζετε τα «απαγορευμένα» απ' τον μπαμπά βιβλία. «Τα κλέβαμε απ' τη βιβλιοθήκη του χωρίς να το παίρνει χαμπάρι, τα τακτοποιούσαμε κιάλας με τρόπο που να μη φαίνεται ότι έλειπε κάτι. Ο «Γιούγκερμαν», για παράδειγμα, ήταν τελείως απαγορευμένος. Δεν θα ξεχάσω τη φορά που πήγαμε σε ένα φιλικό σπίτι και τον κρατούσε η Λενούλα ανήξερη στο χέρι, μόλις μας τον είχαν δανείσει. Και γυρνάει ο φίλος του μπαμπά που είχε πιο μικρά παιδιά και του λέει "πάντως εάν τα αγόρια μου ήταν στην ηλικία των κοριτσιών σου, εγώ δεν θα τους επέτρεπα να το διαβάσουν". Και αρπάζει ο μπαμπάς το βιβλίο και το κάνει χιλια κομμάτια. Ένα βιβλίο τόσο να χοντρό! Και δανεικό! Εμείς απτόητες βέβαια. Η Λενούλα διάβαζε στην τουαλέτα κρυφά Λιλικά Νάκου και τα βράδια μού τη διηγότανε. Αργότερα διαπίστωσα ότι αλλιώς μου τα 'χε πει. Όλα είχαν χάπι εντ. Μου έκρυβε του κόσμου τις συμφορές». Κι ύστερα ήρθε η κατοχή. Μια εικόνα που μου καρφώθηκε στο μυαλό είναι εκεί που λέτε στο βιβλίο σας «Θα πω στην Τριανταφύλλου να με πάρει γάτα». Κάνει μικρή παύση. «... Και δάκρυσε ο πατέρας μου, γιατί οι γάτες της Τριανταφύλλου έτρωγαν κοτόπουλο. Ξέρετε, θυμώνω πολύ όταν ακούω να λένε σήμερα έχουμε πείνα, έχουμε κατοχή. Θέλω να φωνάξω "Δεν ξέρετε τι θα πει πείνα, ούτε κατοχή". Τότε η πείνα ήταν πείνα! Η μαμά αναγκάστηκε να πουλήσει ό,τι είχε σε χρυσό, για μερικά ψίχουλα. Μέχρι και το πιάνο έδωσαν όταν αρρώστησα, για να μου βρουν με το ζόρι ένα κομμάτι κοτόπουλο. Κι η αδερφή μου ερχόταν επίτηδες και καθόταν απέναντι. Και 'γω δεν μπορούσα να καταπιώ, γιατί δεν έφτανε και για κείνη. Και να 'ναι φαγού αυτή κι εγώ να μην είμαι». Μια ανάσα μέσα στην κατοχή ήταν το Κουκλοθέατρο με την Ελένη Περάκη. Εκεί γεννήθηκε και ο Κλούβιος. «Ο πρώτος μου ήρωας. Ήθελα να γράψω κάτι από τη μυθολογία, αλλά να το κάνω με χιούμορ. Έτσι δημιουργήθηκε ο Κλούβιος και οι "Κλαιψωδίες", που δεν ήταν άλλο από τις περιπέτειες του Οδυσσέα παραλλαγμένες. Εφηύρα και τα πρώτα τηλεοπτικά παράθυρα. Στην άκρη της σκηνής έβγαιναν, δεξιά και αριστερά, η Αθηνά και ο Ποσειδώνας. Οι συμμαχικές δυνάμεις και ο φασίστας. Και σκοτώνονταν! Γινόταν και πολιτική. Η διευθύντρια της Σχολής Αηδονοπούλου κρατούσε τοίλιες, μην τυχόν κι ακουστούν βήματα στις σκάλες. Περνούσαμε υπέροχα. Η Περάκη μας μιλούσε για το Παρίσι, τον Εμπειρικό, τον υπερρεαλισμό... Ήταν η απόδρασή μας». Να μιλήσουμε και για τις... αποδράσεις σε τακτική βάση στο καφενείο του Λουμίδα, με όλους τους διανοούμενους της εποχής, τότε που κάνατε επιδρομή στη ντουλάπα της μαμάς. Γελάει. «Αφού μια φορά ο Γκάτσος την πάτησε! Ερχόταν προς το σπίτι και είδε από πίσω μια γνωστή του ζακέτα να κατηφορίζει. Πάει να την αγκαλιάσει και ήταν... Η μαμά! Ο Γκάτσος με τη Λενούλα ήταν το ωραιότερο ζευγάρι της Αθήνας. Εμείς ήμασταν κοριτσά-

κια τότε. Αυτοί μιλούσαν όλο για ποίηση και λογοτεχνία. Και τους ακούγαμε με ανοιχτό το στόμα». Πώς ήταν στην καθημερινότητά τους; «Ο Ελύτης ήταν πάρα πολύ γλυκός και ήρεμος άνθρωπος, ο Μάριος Γλωρτίτης ήταν ο έμπιστος μας φίλος...». Ο Γκάτσος; «Αυτός ζούσε σε άλλο κόσμο. Ζούσε στους αιθέρες...». Λυπηθήκατε όταν χώρισαν με τη Λενούλα; «Όχι, γιατί η Λενούλα ήθελε να παντρευτεί και να βάλει νυφικό. Ο καημένος ο Γκάτσος δεν είχε στο μυαλό του να ντυθεί γαμπρός. Του στοίχισε όμως όταν χώρισαν. Πήγε στον Έκαρο που δούλευε η αδερφή μου και απειλούσε να βάλει φωτιά». Και κάνατε εσείς τον πυροσβέστη. «Τον φόβισα!» Σκάει στα γέλια. «Του έστησα καρτέρι μια μέρα... "Ει, ιππότη της ελληνής μορφής!" του κάνω. "Θα αφήσεις την αδερφή μου ήσυχη;" Γύρισε, με κοίταξε μ' ένα χαμόγελο και έφυγε. Δεν την ενόχλησε ποτέ ξανά». Και ύστερα ήρθε η απελευθέρωση... Και η εξορία. Μιλήστε μου για κείνο το βράδυ που φύγατε για τη Λάρισα. «Είδα τη φίλη μου που καθόμασταν μαζί στο

Δεν θέλω να συζητήσω για την Ελλάδα του σήμερα. Όλα μου φαίνονται παράλογα και άτσαλα... Πάντα το ζητούμενο ήταν να ζούμε σε μια εποχή που όλα να πηγαίνουν μπροστά. Θέλαμε διακαώς να πάμε μπροστά. Βίωσα όλους τους κύκλους, δεν με φοβίζει τίποτα πια... Ονειρεύομαι και ελπίζω, όχι για μένα, αλλά για τους επόμενους.

θρανίο. Είχαν ξεπατωθεί τα παπούτσια μου και λέω μήπως έχει κανένα παλιό ζευγάρι να μου δώσει. Ούτε τον Γιαγκούλα να έβλεπε μπροστά της. "Με ποιους ήρθες;" μου λέει. "Με τον κόσμο που έρχεται από την Αθήνα". Πάγωσε! Τότε κατάλαβα ότι αρχίζει ο εμφύλιος». Στο στρατόπεδο στη Χίο νιώσατε φόβο; Δεν φοβήθηκα, φυλακισμένη ένιωθα. Μας είχαν κλειδωμένες και μας άφηναν μόνο δυο ώρες τη μέρα να βγαίνουμε. Το φαγητό ήταν απαίσιο. Ένας μπακαλιάρος που δεν τον είχαν ξαρμυρίσει και του στύβαμε λεμόνια για να πάρει γεύση. Έτρωγα όσο για να μην πεθάνω. Κάτω από αυτές τις συνθήκες όμως μαθαίνεις καλύτερα τους ανθρώπους. Γνώρισα τη Νανά Καλιανέση, μια εξαιρετική γυναίκα, που δεν φανταζόμουν ότι αργότερα θα γινόταν εκδότηριά μου. Σε αντίθεση με τη Ρόζα Ιμβριώτη και τον περι-

γυρό της, που δεν μου άρεσε καθόλου». Με ρωτάει εάν έχω δει ένα βιβλιαράκι με τίτλο «Η συνισταμένη των ανοησιών της υφηλίου». Δεν το έχω διαβάσει. «Ο αδερφός του πατέρα μου, αν και δεξιός, μας αγαπούσε πολύ. Όταν ήμουν στη Χίο, έστειλε έναν προύχοντα του νησιού να μου πει να υπογράψω για να φύγω. "Ευχαριστώ τον θείο μου", απάντησα, "αλλά εάν ήθελα να υπογράψω, το έκανα και μόνη μου". Και γράφει στη μαμά "Έμαθα ότι η συνισταμένη των ανοησιών της υφηλίου δεν θέλει να φύγει από την εξορία, σου στέλνω όμως χρήματα". Όταν έφυγα στην Ιταλία, για να πάω να βρω τον Γιώργο Σεβαστίκογλου στην Τασκένδη, ο θείος μου έστειλε λεφτά».

Η Ιταλία ήταν ο ενδιάμεσος σταθμός; «Που κράτησε δυο χρόνια. Εκεί γνώρισα τον Εντουάρντο Ντε Φιλίππο. Γλυκύτατος άνθρωπος. "Εγώ θα σε βοηθήσω" μου λέει. Και μου έδωσε ένα πιστοποιητικό ότι φοιτώ στη σχολή του, για να εξασφαλίσω άδεια παραμονής. Ανέβαζε τότε μια ναπολιτάνικη κομάντια ντελ άρτε, που έβγαιναν στη σκηνή μαχαραγιάδες, βασιλιάδες... Εμένα μ' έντυσε αρχαία Ελληνίδα και απάγγελνα στα αρχαία την "Αντιγόνη". Σπουδάσατε θέατρο στο Ωδείο Αθηνών. Γιατί δεν γίνετε ηθοποιός; Ο Γιώργος έβλεπε ότι δεν έχω ταλέντο. Το καταλάβαινα κι εγώ. Βέβαια στη σχολή είχα δάσκαλο τον Ροντήρη, που όπως έλεγαν, μπορούσε να κάνει και ένα ξύλο να μιλήσει (γελάει).

Με τον θεατράνθρωπο Γιώργο Σεβαστίκογλου πώς γνωριστήκατε; «Τον είχε φέρει ο Μάριος Γλωρτίτης στο Κουκλοθέατρο. Δεν ήταν έρωτας με την πρώτη ματιά, όχι. Μου άρεσε ο τρόπος που συζητούσε. Η Λενούλα με κοροϊδευε "πάλι θα βγεις μ' αυτόν με το άσχημο επιθετό". Ήταν πολύ τρυφερός σύζυγος και ήθελε πολύ να γράφω. Αλλά με εκνεύριζε, γιατί ήταν τελειομανής. Εκείνο το "Καπλάνι της βιτρίνας"... Έσβηνα και ξανάσβηνα. Εμένα με φώναζε "ημιτελή συμφωνία". Άνοιγα ένα συρτάρι, δεν το έκλεινα εντελώς, άνοιγα ένα ντουλάπι, το άφηνα μισάνοιχτο... "Δεν μπορώ παραπάνω άνθρωπέ μου, τόσο μπορώ". Θύμωνα, αλλά στο τέλος του έλεγα "καλά, έχεις δίκιο". Σε ό,τι αγαπούσε ήταν αφοσιωμένος και ειλικρινής. Και στο θέατρο, παρ' όλες τις δυσκολίες που περνούσαμε, δεν έκανε ποτέ κάτι που δεν του άρεσε για να βγάλει λεφτά». Σας λείπει; «Μου λείπει η άποψή του. Πάντα σκέφτομαι "τι θα έλεγε ο Γιώργος για εκείνο, για τ' άλλο;". Και έλεγε πάντα τη γνώμη του. Πώς και δεν τον στείλανε καμιά Σιβηρία... Αυτό που θαύμαζα όμως περισσότερο ήταν η αισιοδοξία του κάθε φορά που ξεκινούσαμε τη ζωή μας απ' την αρχή. Και το κάναμε πολλές φορές». Από την Τασκένδη, στη Μόσχα. Πίσω στην Ελλάδα και μετά γι' άλλη μια φορά αυτοεξόριστοι, στο Παρίσι, επί χούντας. «Τα παρατούσαμε όλα και τρέχαμε να σώσουμε την αριστερά και τον κόσμο. Το Παρίσι εκείνης της εποχής ήταν μια τρέλα. Όταν έγινε το σχίσμα του κόμματος, είχαμε ξετρελαθεί. Πιστεύαμε ότι το ΚΚΕ Εσωτερικού δεν θα είναι ένα κόμμα σταλινικό και εκεί θα βρίσκαμε τη χαρά και την ευτυχία». «Πρόβατο δεν έγινα ποτέ» λέτε στο βιβλίο σας. «Πρόβατο δεν έγινα ποτέ, γιατί πάντα με έσωζε η προαισθησή μου».

Βιώσατε την απόλυτη απομυθοποίηση της αριστεράς και την καταγράψατε. Με την «Αρραβωνιαστικά του Αχιλλέα» ήταν σαν να τραβούσατε το παραπέτασμα και αφήνατε να φανεί η ασχήμια που κρυβόταν πίσω από την ιδεολογία. «Και με κατέκριναν γι' αυτό. Όφειλα όμως να είμαι ειλικρινής, πρώτα απέναντι στον εαυτό μου». Και για την Ελλάδα του σήμερα τι έχετε να πείτε; «Φταίνει και οι ξένοι... Αν εμείς δείχναμε όμως ότι ξέραμε πού πάμε, η τύχη μας θα ήταν διαφορετική. Δεν θέλω να συζητήσω για την Ελλάδα του σήμερα. Όλα μού φαίνονται παράλογα και άτσαλα. Ζήσατε τη ζωή σας όπως τη θέλατε, κυρία Ζέη; «Δεν θα άλλαζα ούτε μια αράδα». Ποιο ήταν το ζητούμενο; «Να ζούμε σε μια εποχή που όλα να πηγαίνουν μπροστά. Θέλαμε διακαώς να πάμε μπροστά. Βίωσα όλους τους κύκλους, δεν με φοβίζει τίποτα πια». Εξακολουθείτε να ονειρεύεστε; «Αλίμονο! Ονειρεύομαι και ελπίζω, όχι για μένα, αλλά για τους επόμενους».

